

DE LAAGSTBETAALDEN

Onder deze titel heeft de Dr. Wiardi Beckmanstichting, het wetenschappelijk bureau van de Partij van de Arbeid, een rapport gepubliceerd waarin verslag wordt gedaan van een onderzoek onder 126 gezinnen nl. huishoudens met inwonende kinderen, verblijvende in Amsterdam, die in 1963 over een inkomen beschikten, dat ligt tussen de f 5000.— en f 9000.— per jaar.

Uitgangspunt van het onderzoek is geweest hoe de levenssituatie van laagstbetaalden, die deelnemen aan het maatschappelijk en economisch leven, is. In het bijzonder gaat het daarbij om de vraag naar de staat van hun armoede, hun gedrag, houding en opvattingen.

Het onderzoek heeft zich niet gericht op het verschijnsel van de armoede als zodanig, in een welvaartsstaat. Vandaar dat gesteunden, invaliden, rente- en pensioentrekkers buiten beschouwing zijn gebleven niettegenstaande in deze groepen lage inkomens frequent voorkomen.

Het onderzoek heeft plaats gevonden onder leiding van Drs. G. L. Dur-lacher, socioloog, die werkzaam is geweest bij de Dr. Wiardi Beckmanstichting en thans is verbonden aan de Universiteit van Amsterdam.

T.a.v. de resultaten van het onderzoek het volgende. Het consumptiepatroon van de onderzochte groep, waarin de ongeschoolde arbeiders vrij aanzienlijk oververtegenwoordigd zijn onthult, dat speciaal aan die goederen relatief veel geld wordt besteed die een onmiddellijke bevrediging schenken door consumptie of bezit (voedsel en welvaartsgoederen als televisie-apparaat, koelkast, elektrische naaimachine, elektrische wasmachine, bromfiets, etc.).

Voor ontspanning en vakantiebesteding is daarentegen sprake van „onderconsumptie”. Geconstateerd is, dat de respondenten weinig aspiraties hebben voor zich zelf en voor hun kinderen. De onderzoeker vraagt zich daarom af of dit nu wijst op een grote mate van tevredenheid of dat hier sprake is van apathie. Het antwoord blijkt niet eenvoudig te zijn. De vragen, die over de aspiraties van de onderzochte groep nadere inlichtingen moeten verstrekken, hebben betrekking op het werk, het inkomen en de toekomst van hun kinderen. Van de geënquêteerden heeft slechts 16% de voorkeur uitgesproken voor ander werk, maar nog geen 2,5% wil veranderen om maatschappelijk te kunnen stijgen. Voor-

uitzichten op beter betaald werk leven nl. niet onder hen; zo acht 34% dit niet mogelijk daar men ongeschoold is gebleven, 21% is van mening dat de maatschappelijke verhoudingen daarvoor een beletsel zijn en 18% vindt zich al te oud.

T.a.v. de toekomst van hun kinderen zijn de wensen uiterst vaag. Men zou het wel prettig vinden als de kinderen later goed werk zouden hebben en over een ruim inkomen kunnen beschikken maar de geënquêteerden zijn niet in staat om aan te geven op welke wijze deze wensen kunnen worden gerealiseerd.

Voorts heeft het onderzoek aan het licht gebracht, dat er in de onderzochte groep veel onbehagen aanwezig is daar de geënquêteerden het gevoel hebben te zijn achtergebleven bij de algemene welvaartsstijging en de ongeschoolde arbeiders zijn zelfs van mening feitelijk te zijn achteruit gegaan.

Ook t.a.v. het gevoerde politieke beleid is men niet tevreden. Zo vindt van de ongeschoolde arbeiders 95% dat er *veel* onrechtvaardigheid in de maatschappij is, onder de geschoolden is dit percentage 80.

T.a.v. de netto inkomens zonder toelagen, premies, overwerk, kinderbijslag, etc., is gebleken, dat de helft der geënquêteerden minder dan *f* 5000.— per jaar verdient en 93% *f* 6000.— of minder. Het gemiddelde gezinsinkomen is echter *f* 6.350.— per jaar door overwerk van de man, bijverdiensten van de vrouw, de kinderen weinig of geen voortgezet onderwijs te laten volgen maar ze reeds jong in het arbeidsproces in te schakelen.

De inkomens binnen de onderzochte groep variëren van *f* 5000.— tot *f* 9000.— per jaar. Voor allerlei verschijnselen binnen het gedragspatroon biedt de hoogte van het inkomen echter geen voldoende verklaringsgrond. Slechts in weinige gevallen is een statistisch betrouwbaar verband te constateren tussen de onderscheiden inkomenslagen en de antwoorden op de gestelde vragen. Daarentegen blijken dergelijke verbanden wel aanwezig met het beroepsprestige en de mate van scholing. De laagst-betaalden blijken niet zichtbaar arm te zijn maar zij zijn arm aan beroeps- en algemeen vormende scholing, arm aan ontwikkelings- en ontplooiingskansen, arm aan prestige en aanzien.

Sterk is in deze groep het gevoel van onmachtig te zijn verbetering in hun maatschappelijke toestand aan te brengen.

Voorts is hun kring van kennissen klein, die bovendien vaak leven onder dezelfde omstandigheden. Verder zijn de onderwijs- en beroepspectieven van hun kinderen te beperkt.

Dit instructieve en knap samengestelde rapport — dat met een ten geleide

van drs. J. M. den Uyl wordt voorafgegaan — is onthullend in het bijzonder voor hen die menen, dat er op het gebied van onderwijs en opvoeding al zoveel wordt gedaan. Zeker worden er belangrijke initiatieven terzake genomen. Gezien echter tegen de achtergrond van maatschappelijke noden moeten al deze prestaties, hoe lofwaardig op zichzelf, toch als onvoldoende worden beschouwd.

De prijs van het rapport is f 4.— en wordt door de Arbeiderspers in de handel gebracht.

KLEUTERONDERWIJS EN HET SOCIAAL-CULTUREEL MISDEELDE KIND

In „Child Development”, december 1965, vol. 36, no. 4, p. 887/899, wordt, onder de titel *An Experimental Preschool Program for Culturally Deprived Children*, door Suzan W. Gray and Rupert A. Klaus een overzicht gegeven van een belangwekkend experiment en van de voorlopige resultaten, die deze heeft opgeleverd.

Reeds drie jaren is men met dit project bezig. Het is opgezet voor jonge „culturally deprived” kinderen, in de leeftijd van 3 tot 5 jaar, om te pogen een toenemende retardatie tegen te gaan, die vaak, als deze kinderen de school gaan bezoeken, optreedt. Gepoogd wordt nu bij een groep van 44 kinderen, afkomstig uit negergezinnen, de ontwikkeling te volgen van hun houding en opvattingen t.a.v. de school en het onderwijs. Met deze kleintjes is intensief in de zomermaanden gewerkt aangevuld met wekelijks huisbezoek gedurende de rest van het jaar. Opeenvolgende intelligentie- en taaltesten hebben inmiddels reeds vastgesteld dat het vroegtijdig beïnvloeden van de experimentele groep heeft geleid tot significant hogere scores in vergelijking met een plaatselijke en een niet plaatselijke contrôlegroep, die duidelijk achteruitgang hebben getoond.

De kinderen uit de experimentele groep zijn geselecteerd op grond van het beroep van hun vader of moeder, het onderwijs dat deze hebben genoten, de woonomstandigheden en het inkomen, dat beneden de \$ 3000.— per jaar moet zijn, d.w.z. beneden de grens waar sprake is van armoede.

Bij het huisbezoek in deze gezinnen is gebleken, dat in de meeste gezinnen een televisietoestel aanwezig is maar dat boeken en tijdschriften ontbreken en ook is er weinig speelgoed voor de kinderen.

In bijna de helft van de gezinnen is de vader niet meer aanwezig.

Uitgaande van de wetenschappelijke literatuur, die over het kind, dat opgroeit in de stadswijken waar de sociaal minstbedeelden leven is gepubliceerd, hebben de onderzoekers in het bijzonder aandacht voor taalgebruik, taalontwikkeling, gerichte motivatie, versterking van de belang-

stelling, en werkhouding der kinderen. Gewerkt wordt met groepen van 4 tot 6 kinderen onder leiding van ervaren onderwijskrachten.

De bedoeling is de kinderen, waarbij er zijn die op een leeftijd van 3 à 4 jaar in het experiment zijn betrokken, te volgen in hun verdere schoolloopbaan om na te gaan of een vroegtijdige beïnvloeding van nut is geweest en in welk opzicht. Het wekelijks huisbezoek wordt niet alleen gericht om de kinderen en hun gezinsmilieu beter te leren kennen maar ook om de ouders meer bewust te maken van hun opvoedingsverantwoordelijkheid en hen te bewegen tot meer opvoedingsinspanning voor hun kinderen.

SCHOOLVERLATERS 1964 IN DE GEMEENTEN TILBURG EN GOIRLE

De Katholieke Schoolraad van Tilburg-Goirle heeft het Provinciaal Opbouworgaan van Noord-Brabant verzocht een onderzoek in deze gemeenten in te stellen naar de schoolkeuzen die worden gemaakt door jeugdigen, die de lagere school verlaten.

Aangezien de gegevens van één jaar van betrekkelijke waarde worden geacht is besloten gedurende drie achteréenvolgende jaren nl. in 1963, 1964 en 1965 de kinderen te enquêteren, die de lagere school verlaten en een keuze moeten doen over het voortzetten van hun opleiding.

Uit het tussentijds verschenen rapport over 1964 blijkt dat gegevens over 1409 jongens en 1396 meisjes zijn verzameld van

30 katholieke lagere jongensscholen

29 katholieke lagere meisjesscholen

6 coëducatiescholen (nl. 2 katholieke, 2 prot. christ., één bijz. neutrale en één openbare school).

Evenals uit het tussentijds opgemaakt overzicht van de gegevens van 1963 blijkt ook bij de schoolverlaters 1964 een duidelijk verband tussen sociaal milieu en het niveau van voortgezet onderwijs, dat gekozen wordt. Wel zijn in 1964, t.o.v. 1963, bepaalde verschuivingen te constateren. De belangstelling voor het v.h.m.o. is onder de jongens belangrijk toegenomen. Indien de deelnamepercentages van het jaar 1963 voor het v.h.m.o., het u.l.o., het n.o. en het v.g.l.o. op 100 wordt gesteld dan krijgen men, indien de jongens worden gesplitst naar het sociale milieu waaruit zij afkomstig zijn, het volgende beeld:

Voortgezet onderwijs	Milieu		
	Lager	Middelbaar	Hoger
V.H.M.O.	156	131	114
U.L.O.	113	84	85
N.O.	91	94	0
V.G.L.O.	55	76	-
Geen	90	72	-

Uit de verkregen gegevens is af te leiden dat het percentage jongens, dat niet naar het voortgezet onderwijs gaat, vermindert. Voorts is de belangstelling voor het v.h.m.o. het sterkst toegenomen onder leerlingen, die afkomstig zijn uit de sociaal lagere milieus. De belangstelling voor het u.l.o. is in de middelbare- en hogere milieus aan het verminderen maar neemt nog toe in de sociaal lagere milieus. Dit gaat ten koste van het n.o. De neergang bij het v.g.l.o. is aanzienlijk.

Ter toelichting van het vorenstaande moge de volgende tabellen dienen.

Deelname door jongens in % aan het voortgezet onderwijs in 1964

Voortgezet onderwijs	Milieu		
	Lager	Middelbaar	Hoger
V.H.M.O.	14	41	75
U.L.O.	27	34	21
N.O.	42	16	-
V.G.L.O.	6	7	3
Geen	1	2	1
Totaal	100 %	100 %	100 %

Deelname door jongens in % aan het voortgezet onderwijs in 1963

Voortgezet onderwijs	Milieu		
	Lager	Middelbaar	Hoger
V.H.M.O.	10	31	65
U.L.O.	24	40	25
N.O.	46	18	10
V.G.L.O.	8	7	-
Geen	12	4	-
Totaal	100 %	100 %	100 %

Onder de meisjes zijn de verschuivingen, voor wat het deelnemen betreft aan het voortgezet onderwijs, minder groot.

Deelnamepercentage meisjes 1964 in concentratiegetallen (1963 = 100)

Voortgezet onderwijs	Milieu		
	Lager	Middelbaar	Hoger
V.H.M.O.	113	94	103
U.L.O.	93	90	90
N.O.	106	116	77
V.G.L.O.	58	110	—
Geen	118	180	—

Ook bij de meisjes is een relatie tussen het sociaal milieu en de keuze van het vervolgonderwijs te onderkennen.

Deelname aan voortgezet onderwijs door meisjes in 1964

Voortgezet onderwijs	Milieu		
	Lager	Middelbaar	Hoger
V.H.M.O.	7	28	71
U.L.O.	28	36	20
N.O.	57	32	7
V.G.L.O.	3	2	1
Geen	5	2	1
Totaal	100 %	100 %	100 %

Deelname aan voortgezet onderwijs door meisjes in 1963

Voortgezet onderwijs	Milieu		
	Lager	Middelbaar	Hoger
V.H.M.O.	6	29	69
U.L.O.	30	40	22
N.O.	54	28	9
V.G.L.O.	6	2	—
Geen	4	1	—
Totaal	100 %	100 %	100 %

Het verband tussen sociale afkomst en de keuze van het vervolgonderwijs is niet te miskennen. Meisjes uit een middelbaar milieu nemen bijna viermaal zoveel deel aan het v.h.m.o. dan meisjes uit de sociaal lagere milieus, bij de meisjes uit de hogere milieus is de deelname zelfs tienmaal zo groot! Te zijner tijd zal het eindrapport van dit belangwekkend onderzoek eveneens in deze rubriek worden besproken.

STRUCTUURPLAN VOOR HET ONDERWIJS

De Dr. Wiardi Beckmanstichting, het wetenschappelijk bureau van de Partij van de Arbeid, is van mening, dat de betekenis van het onderwijs voor individu en samenleving moeilijk is te overschatten, daarom kwantitatief en kwalitatief één van de belangrijkste onderwerpen van overheidszorg is en, wat inhoud en structuur betreft, steeds dient te worden aangepast aan de nieuwste pedagogische inzichten en maatschappelijke ontwikkelingen.

Deze overwegingen hebben geleid tot het instellen van een studiec ommissie die de resultaten van zijn arbeid heeft neergelegd in een rapport waarin worden behandeld: kleuter verzorging, kleuter-, basis- en brugonderwijs. Het ligt in het voornemen van de Dr. Wiardi Beckmanstichting het gehele onderwijs kritisch te herzien, te doen plaats en in een op moderne opvattingen gebaseerd structuurplan en daarover in volgende rapporten verslag uit te brengen.

Nadat het rapport de veranderingen in de maatschappij, de betekenis van het onderwijs voor de maatschappij en de bezwaren tegen de huidige onderwijstoestand in korte trekken schetst worden als pedagogische normen, waaraan ons onderwijsstelsel zou moeten voldoen, genoemd: de individualiteit, de socialiteit, de creativiteit en de humaniteit.

Ons onderwijsstelsel zal het kleuteronderwijs, het basisonderwijs en alle vormen van voortgezet onderwijs als eenheid dienen te omvatten. De onderwijsvoorzieningen moeten een zodanige samenhang vertonen, dat door goede aansluitings- en doorstromingsmogelijkheden elke leerling het hem optimaal bereikbare doel kan bereiken. Het kind doorloopt daarbij niet meer een school of scholen, maar een systeem. Als onderwijs-eenheid treedt dan de schoolgemeenschap naar voren. Het rapport noemt die echter liever een onderwijsgemeenschap. Het gaat er niet om een aantal van de bestaande schoolsoorten bij elkaar te plaatsen, maar om de opbouw van een organische eenheid binnen het voortgezet onderwijs. Derhalve om een onderwijsgemeenschap waarin elke leerling de mogelijkheid moet hebben om het onderwijs te volgen in overeenstemming met zijn aanleg, belangstelling en toekomstige bestemming.

Een belangrijk punt in het rapport is de andere indeling in de elkaar opvolgende onderwijssoorten van wat in de huidige situatie het kleuteronderwijs en de lagere school omvat, doordat aansluiting is gezocht bij de ontwikkelingsfasen van kleuter en kind.

De periode van 3-5 jaar wordt gezien als een periode, waarin het accent behoort te vallen op de pedagogische verzorging, zoals deze reeds in veel kleuter-dagverblijven en het begin van de huidige kleuterschool wordt gegeven.

De periode van 5-7 jaar wordt beschouwd als de eigenlijke kleuterschoolperiode, waarbij de sfeer van de kleuterschool geheel gehandhaafd blijft en waarbij de wenselijkheid bestaat om reeds een introductie te geven in het verwerven van de eerste culturele vaardigheden.

De periode van 7-11 jaar is die van het eigenlijke basisonderwijs en dient, naast de algemene vorming van de jongeren, voor het vastleggen van de basisstructuren, dit zijn de fundamentele vaardigheden en kennisinhouden waarop het verdere onderwijs kan voortbouwen.

De periode van 11-13 jaar wordt gezien als een vorm van brugonderwijs dat tot taak heeft door middel van een systeem van differentiatie en determinatie de toekomstige richting van de leerling voor het daaropvolgend gedifferentieerde voortgezet onderwijs te bepalen.

Van deze verschillende onderwijsvormen wordt in het rapport achterenvolgens een motivering gegeven, een karakteristiek van de leerling aangeduid, de inhoud van het desbetreffende onderwijs nader omschreven, de voorwaarden voor verwerkelijking genoemd, terwijl ook speciale elementen voor de opleiding van de leerkracht de aandacht krijgen. Dit laatste vraagstuk wordt aan het eind van het rapport in zijn algemeenheid weer nader behandeld, daarnaast wordt een andere opbouw van het Rijksschooltoezicht voorgesteld.

Het rapport werd samengesteld door een commissie onder voorzitterschap van dr. P. J. Koets, wethouder van Amsterdam, secretaris was mr. J. W. Masman.

Het rapport is verkrijgbaar bij de Wiardi Beckman Stichting, Tesselshadestraat 31, Amsterdam, prijs f 2,50. Het ligt in het voornemen van de redactie van Paed. Studiën, gezien de belangrijkheid, nog nader op dit rapport terug te komen.

LEREN IN DE SLAAP

In Sowjet-Rusland wordt momenteel geëxperimenteerd met het leren van een vreemde taal terwijl men thuis rustig in bed ligt te slapen.

Aan dit experiment werken inwoners mee van het atoomonderzoekcentrum Dubna, dat 110 km. ten Noorden van Moskou is gevestigd. Waarschijnlijk is de keus van de onderzoekers op deze stad bepaald door de gemiddelde hoge intelligentie van de ruim 20.000 inwoners. De hoge gemiddelde intelligentie is verklaarbaar daar velen in het aldaar gevestigde instituut voor kernonderzoek werken, waarvoor een goede scholing wordt vereist.

Aan het onderzoek werken 1000 personen mee, in de leeftijd van 18 tot 50 jaar, waaronder de prominente kernfysicus Georgi N. Flerow. Van

hem en zijn medestuderenden wordt verlangd dat zij om 22.30 uur in bed liggen en de radio aanzetten.

De avondles begint nadat enige tijd lichte muziek is gespeeld, die de leerlingen moet doen inslapen of hen slaperig maakt. Om het experiment goed te doen slagen wordt de les in de vroege ochtend nog eens herhaald.

Geleerden van de academie van wetenschappen in de Oekraïene hebben vastgesteld dat de gunstigste tijd om leerstof op te nemen is die 15 tot 30 minuten voor het inslapen begint en 20 tot 30 minuten na het inslapen eindigt; nl. met het begin van de diepe slaap die voor het leren niet gunstig is.

De leerlingen zullen op deze wijze in een periode van 8 weken duizend Engelse woorden, de beginselen der Engelse grammatica en wat eenvoudige conversatie kunnen leren. De lessen worden 5 dagen van de week via de radio gegeven. De 1000 leerlingen zijn uit een groep van 3000 kandidaten gekozen. Van hen vormen er 100 een contrôlegroep, die nauwlettend wordt gadeslagen. Na de eerste 10 dagen van het experiment hebben vele leerlingen medegedeeld dat zij, tot hun eigen verrassing, de leerstof werkelijk in hun slaap hebben opgenomen. Voor het trekken van definitieve conclusies is het evenwel nog te vroeg.

TIJDSCHRIFT „ONDERWIJS EN OPVOEDING”

Het algemeen onderwijskundig tijdschrift, dat door J. B. Wolters voor het Algemeen Pedagogisch Centrum wordt uitgegeven, is zijn 17e jaargang ingegaan in modern gewaad en met nieuwe plannen van de redactie. Zo zal Drs. W. Langeveld de rubriek „School en Maatschappij” voor zijn rekening nemen. Voorts zullen Mej. dra. N. Hessing en de heer R. H. Hakkert resp. de rubrieken „Modern talenonderwijs” en „Radio en televisie als hulpmiddelen bij het onderwijs” gaan verzorgen. Verder zal Prof. Van Gelder maandelijks een bijdrage schrijven over „Wetenschap en Onderwijs” waarin de aspecten „pedagogische bewogenheid” en „wetenschappelijke verantwoordelijkheid” tot uitdrukking zullen worden gebracht.

Met deze nieuwe opzet van Onderwijs en Opvoeding wordt de Redactie gaarne gelukgewenst.

TOONBEELD

Onder redactie van Drs. C. M. van Baalen, verbonden aan de faculteit der Sociale Wetenschappen van de Vrije Universiteit te Amsterdam, Drs. J. G. Stappers, verbonden aan het Instituut voor Massacommunicatie van de Katholieke Universiteit te Nijmegen en Drs. E. L. van Trot-

senburg, verbonden aan het Pedagogisch Didactisch Instituut van de Universiteit van Amsterdam is een nieuw tijdschrift, „Toonbeeld”, verschenen een informatieblad voor audio-visuele media ten behoeve van onderwijs en opvoeding.

In het tijdschrift zullen, naast praktische mededelingen, vooral beschouwende artikelen betreffende audio-visuele media een zeer belangrijke plaats gaan innemen, behalve de onderwijsfilm dus ook de onderwijstelevisie, schoolradio, filmstrip, geluidsband, grammofoonplaat, dia-serie, teaching-machine, closed-circuit-t.v., overhead-projector, talenpracticum enzovoort. De beschouwingen over deze media kunnen mede een informatief karakter hebben in zoverre hierin nieuwe ontwikkelingen, resultaten en dergelijke op dit gebied ter kennisname aan de lezer zullen worden voorgelegd, voorzien van een kritische kanttekening door een ter zake deskundig medewerker.

„Toonbeeld” is een uitgave van de Stichting Nederlandse Onderwijs Film en zal 5 maal per jaar verschijnen. De abonnementsprijs is f 7,50 per jaar en voor kwekelingen f 6.— per jaargang. Het adres van redactie en administratie is Sweelinckplein 23, Den Haag.

J. H. N. GRANDIA